

Čtyři epizodky z počátků turistiky v Beskydech

Petr Andrlé¹

Dvakrát o Adolfu Podroužkovi

V roce 2007 byl do „Síně slávy české turistiky“ uveden Adolf Podroužek (1871–1945) s podtitulem „Legenda ostravské turistiky a lyžování, otec chaty na Ondřejníku“. Ten napsal v listopadu 1930 krátký text s názvem „Dějiny lyžářství v Beskydách“. Neuvěřitelná fakta uvádí takto:

Obr. 1 Adolf Podroužek (1871–1945) jednatel odboru Klubu českých turistů v Moravské Ostravě. Zdroj: archiv Petra Andrlého.

Bývaly to před 30 lety v zimě v Beskydách idylické časy. V zimě pozamykaly se cennější věci na Pustevnách na bezpečném místě, do šenku se nastěhoval starý pan Kocián, který svěřenou chatu hlídal až do jara. Teprve, když se počali turisté, vylákání jarním sluníčkem, trousiti nahoru, vrátil se Kocián dolů do Trojanovic ke své babce. Jinak žil Kocián po celou zimu na Pustevnách sám, zabarikádován jako poustevník. Z českých turistů tehdy v zimě do hor nikdo nechodil a Kociána z jeho zimního spánku nerušil.

Trvalo to drahnou dobu, než se podařilo mně a mému příteli inž. W. jednoho sobotního zimního večera přiměti Kociána tlukotem holí na okna a dveře, aby útulnu otevřel. Nezapomenu nikdy jeho udivených zraků, když si nás prohlížel a s překvapením se nás ptal, co tou dobou hledáme na horách... Byli jsme tehdy dle výroku Kociána prvními českými lyžaři na Radhošti. Jak se vše za těch 25 let změnilo! Jakého nikým netušeného rozmachu turistiky v Beskydách jsme dnes svědky! Když jsem v roce 1907 dokončoval svůj propagační spisek „Jízda na lyžích“, mohl jsem tehdy spočítati všechny české stoupence lyžařského sportu v Beskydách na prstech jedné ruky...

Silný impuls k lyžování dala chata KČST na Ondřejníku, zbudovaná odborem v M. Ostravě r. 1906. Byla prvním naším střediskem a zároveň školou pro začátečníky, kteří snadno a rychle chtěli jezdit na lyžích, Sem docházel mezi nás nejlepší náš zimní sportovec Dr. Jandl, závodní lékař z Frýdlantu, jemuž vděčíme za mnohé novinky v lyžařství, jež ze svých zájezdů a cest po Evropě a hlavně ze sportovních středisk ve Švýcarsku k nám přivezl. Sám byl znamenitým lyžařem a užíval lyží též při pochůzkách za svým povoláním-při návštěvě nemocných v předhořích Beskyd. Byl přísným abstinentem a divili jsme se velmi, když neúprosná smrt krátce po převratě zkosila náhle tohoto sportovce. Občas jsme se scházeli i s německými lyžaři, kteří počali v Beskydech lyžovati o něco dříve než my, majíce v čele nadšeného propagátora lyžařství profesora Oltmause. Přišel do Ostravy, ze severu Evropy-Norska-domoviny lyžařského sportu a shledav, že i Beskydy skýtají pro lyžování vděčný terén, soustředil brzy kolem sebe pěknou družinu lyžařů a lyžařek, s nimiž podnikal časté tury na Lysou horu...

Obr. 2 Chata Klubu českých turistů na Ondřejníku. Dnes v dezolátním stavu – bohužel. Zdroj: archiv Petra Andrlého.

Lyžařů přibývalo u nás i u nich, takže jsme se již r. 1914 odvážili uspořádati na Ondřejníku první české závody lyžařské v Beskydách... aranžovali jsme ještě v r. 1921 a 1922 další závody v Beskydách, mezi jinými první štafetové závody Lysá hora – Staré Hamry, pak Pustevny – Martiňák – Staré Hamry a druhé závody na Ondřejníku...

Než vraťme se ještě na chvíli k dobám předválečným, kdy nebylo dráhy z Frýdlantu do Bílé, Zadní hory byly ostravským lyžařům a turistům asi stejně známy jako Kamčatka nebo Gronsko. Měly jsme Pustevny se Šumnou a Maměnkou, chatu na Radhošti, měli jsme útulnu na Ondřejníku, neměli jsme však lyžařů. Museli jsme proto na věc s fortem čili po ostravsku „s podfukem“. Vylákali jsme takové zimomřivé sportovce do hor pod záminkou, že se tam pořádá „Veselý Sylvestr“, „Papučový bál“ apod. Počítali jsme dobře. Mnohý přišel nahoru, aby se jen pobavil a vracel se domů nadšen lyžařským sportem, jehož půvaby poznal poprvé na horách...

Abychom získali pro lyžařský ruch i domorodý lid v údolí Ostravice, Čeladné, Lubiny atd., zajížděli jsme tu na Martiňák, hned zas na Gruň či jinam, všude, kde se co šustlo, a navazovali jsme s domorodci čilé styky při družné zábavě, svatbě, zabijačce, bálu, vánoční nadílce a při jiných příležitostech....

Obr. 3 Pozvánka na silvestrovské lyžování... Zdroj: archiv Petra Andrlého.

Abych rozmnožil počet našich lyžařů, prosadil jsem, aby se zakoupily pro členstvo každoročně několik párů lyží a sáněk, jež byly bezplatně členům půjčovány. Lyže spolkové neměly zpravidla dlouhého trvání (z cizího krev neteče). Nevadilo nám to však. Každý, kdo se naučil jezdit na spolkových lyžích, pořídil si brzy vlastní a to byl náš další úspěch, jímž jsme podporovali rozmach lyžařství. První prkénka dodával klubu jeden hluchoněmý stolař z Malenovic, pod Lysou horou, platili jsme mu tehdy 4 koruny za pár, ovšem bez vázání...

Avšak téměř ve stejnou dobu nám Adolf Podroužek objasnil ještě jedno tajemství.

Tajemství Bezručova pramene na Ondřejníku

Je to neuvěřitelné, ale dílo učitele a malíře Leopolda Parmy (1891–1968), rodáka z Tiché, tvoří celkem 111 grafik a 340 maleb, olejů, akvarelů, pastelů a temper. V roce 1930 proběhla ve Frýdlantu nad Ostravicí jedna z mnoha malířových výstav. Byla prodejní a v katalogu výstavy byl nabízen i akvarel s názvem „Výhled od Bezručova pramene na Ondřejníku“. Obraz byl zřejmě zakoupen a od té doby o něm nikdo neslyšel. Není ani ve státních sbírkách, ani v držení rodiny.

Pramen na Ondřejníku byl pojmenován k počtě Petra Bezruče v době, kdy se o básníkovi toho mnoho nevědělo. Pročež po něm nebylo tehdy ještě nic pojmenovááno, teprve později narůstal počet míst, stezek, budov a jiných objektů, pojmenovaných Bezručovým jménem. Tak, že to chvílemi bylo až neúnosné. Avšak Ondřejník je výjimkou. Je prokazatelně v Beskydech (i v Česku) úplně prvním místem, kdy se v názvu (tentokrát pramene) objevilo Bezručovo jméno. Stalo se tak v roce 1907. V roce 1899 byl v Moravské Ostravě založen místní odbor Klubu českých turistů. V letech 1905–1906 usiloval jednatel tohoto odboru Adolf Podroužek o to, aby vůbec první česká turistická útulna byla postavena na Ondřejníku, na vrchu Stolárka. A tak 24. června 1906 byl položen základní kámen a o necelý rok později, 11. května 1907, byla chata kolaudována. Během stavby navštívil Adolf Podroužek toto místo nesčetněkrát. Při té příležitosti se staly jeho aktivity vlastně příčinou vzniku pojmenování „Bezručův pramen“. Jak to bylo? Sám Adolf Podroužek o tom podal písemné svědectví ve dvojčísle 8–9 časopisu BEZKYDY–JESENÍKY (ročník IV.), které vyšlo 1. listopadu 1930. V článku *Jak vznikl název Bezručův pramen*, píše:

Návštěvníci krásných promenád lesních na Ondřejníku jistě dobře znají zdroj svěží čisté horské vody, tvořící začátky Ondřejnice. Nachází se na západním svahu vrchu Ondřejníku, asi dvacet minut od útulny KČST. Byl cílem četných turistických výprav již v dobách, kdy ještě útulny KČST na Ondřejníku nebylo, zato několik kroků od pramene stála dřevěná chata srubové konstrukce, sloužící k umístění hostů, kterým ředitelství arcibiskupských statků dovolilo na Ondřejníku si zaloviti. Tato chata již v době předválečné vyhořela až do základů – jen pramen s dlouhým, pod ním umístěným korytem zůstal. Také v dobách, kdy počal odbor KČST v Moravské Ostravě stavěti na Ondřejníku svou první klubovou útulnu v Beskydách, se tomuto prameni neříkalo jinak, než „U koryta“. V týchž letech počal Herbenův „Čas“ otiskovati básně tehdá ještě neznámého slezského barda, podepsané pseudonymem „Petr Bezruč“, které v kraji bezkydském a u lidu, jehož povaha i osudy byly hlavním podnětem Slezských písní, vzbudily velké nadšení, jako žádné jiné básně předtím. Nosil jsem tehda často čísla „Času“ sebou do hor a také jednou u tohoto pramene recitoval jsem svým přátelům turistům právě otisknuté básně o Ondrášovi a Lysé Hoře. Nadšení slovy neznámého bezkydského poety ujednali jsme, že nazveme jeho jménem tento pramen. Náhoda chtěla, že brzy nato požádal mne učitel Jaroslav Kozel, autor prvního českého Průvodce po Beskydách, abych popis Ondřejníka a chaty na něm zbudované v Průvodci prohlédl a případně opravil. Použil jsem této příležitosti a zaměnil jsem v něm

dřívější, neestetický název „U koryta“ za „Bezručův pramen“. Tento název se za dobu 20 let ujal tak, že i tamní domorodci si naň zvykli a neříkají dnes jinak, než u „Bezručova pramene“. Mistr Bezruč jistě nám promine, že jsme tak učinili bez jeho svolení – byl tehda tím ještě neznámým, ale všemi zbožňovaným naším básníkem krás bezkydského kraje a jistě jeho nejlepším znalcem. Zasloužil si tudíž plně této pocty.

Dlužno poznamenat, že ve vydáních Průvodců po roce 1910 byl již Bezručův pramen uváděn. Je tedy logické, že když někdy ve dvacátých letech putoval ze Stolárky na Skalku malíř Leopold Parma, přijal za své název, který zdomácněl, a nakreslil obraz „Výhled od Bezručova pramene na Ondřejníku“. Šlo pravděpodobně o výhled na Kozlovice. Po čase byla „Velká Polana“ zalesněna, pramen „U koryta“ kvůli zásahům lidí zmizel a dnes po něm není ani stopy. Jen ten název zůstal, avšak i ten vymizel z lidských pamětí. Což Ondřejníku jeho prvenství, pokud jde o úplně první bezručovské pojmenování, nikdo vzít nemůže. Je to stejně úžasné. První Básně poslal Petr Bezruč Herbenovi do Času v roce 1899. V roce 1903 vydal Herben rozšířené vydání Času pod názvem Slezské číslo. Tehdy tam byla většina Bezručových básní. V roce 1909 poprvé vyšly Slezské písně, když konečnou podobu (81 básní) dostaly až v roce 1928. Takže bezprostředně v době jejich prvního otištění vznikla u obyvatel Beskyd potřeba autora si v dobrém slova smyslu přivlastnit.

A fojtka Apolena Malinová posléze hořce zaplakala

Klub českých turistů založil v roce 2003 „Síň slávy české turistiky“, do níž byli první laureáti uvedeni v roce 2004. Od roku 2006 jsou do Síně slávy uváděny i odbory KČT. Pochopitelně, že mezi prvními laureáty byly takové osobnosti jako Vojtěch Náprstek, Jiří Guth-Jarkovský nebo Jan hrabě z Harrachů. V roce 2009 byl mezi laureáty MUDr. Adolf Hrstka (1864–1931), výrazná osobnost občanských aktivit Štramberka. A konečně v roce 2011 je mezi laureáty JUDr. Eduard Parma (1853–1921), který předsedal Pohorské jednotě Radhošť plných 35 let. V tomto roce byl uveden do Síně slávy i Klub českých turistů – odbor Frýdek-Místek, založený v roce 1910. V roce 2014 byla do Síně slávy uvedena i Pohorská jednota Radhošť, součást KČT Opava, a v roce 2015 KČT Camping klub Rožnov pod Radhoštěm, založený v roce 1893. Eduard Parma si z vídeňských právnických studií nepřivezl pouze svoji ženu Betty, ale také poznatky, týkající se rozvoje turistiky v rakouských a německých zemích. Ty sdílel i se svým kolegou ze studií PhMr. Štěpánem Ježíškem, který se o rozvoj turistiky v Beskydech rovněž nemalou měrou zasloužil. Parma poznal alpskou turistiku a Ježíšek jako lékárnický adjunkt v Teplicích činnost spolků krkonošských.

Obr. 4 Otevírání útulny Krčma na Pustevnách v roce 1891. JUDr. Parma na verandě zcela vpravo... Zdroj: archiv Petra Andrleho.

A tak se 14. září 1884 konala zakládajících schůze Pohorské jednoty Radhošť a 9. listopadu téhož roku její první valná hromada, na níž byl prvním předsedou zvolen Štěpán Ježíšek. O dva roky později byl předsedou jednoty zvolen Eduard Parma.

Jednou z prvních aktivit jednoty byla snaha o postavení turistické útulny na Radhošti. Vyhledli si poměrně atraktivní místo na loukách zvaných „Krabíčanky“. Vlastnila je fojtka Apolena Malinová z Prostřední Bečvy. Jednání s ní nebylo snadné, nakonec majitelka prodala za 300 zlatých. Neodolatelným způsobem popsal situaci závěrečného jednání s fojtkou Eduard Parma, který i zde nezapřel právníka: „Když vše konečně dojednáno, dán závdavek 120 zlatých, místo vlněného šálu, který jsme jí měli návdavkem koupiti, vykulili jsme z pod křiba na litkup čtvrtku piva, vytasili se mázem slivovice a presentovali milé Malince několik viržinek, na nichž sobě, dle našich informací, tolik libovala. Když fojtka Malinová slušně se pohostila, zaplakala hořce, že nám území prodala!“ Kupní smlouva byla datována 14. 8. 1886. Následovaly sbírky, stavba byla započata v květnu 1891 a útulna Krčma byla slavnostně otevřena 9. srpna 1891. A posléze se spolu s Klubem českých turistů, vzniklým pouze o tři roky později než Pohorská jednota, začala rozvíjet i turistika v Beskydech. V roce 1937 měla Pohorská jednota Radhošť 5 688 členů a 12 odborů po celé zemi.

Obr. 5 JUDr. Parma s architektem Jurkovičem na Pustevnách v roce 1903. Zdroj: archiv Petra Andrleho.

Vzpomínka správce a nájemce Slezského domu na Lysé hoře

Pan Karel Lichnovský se narodil 22. 4. 1918 ve Vídni. Pocházel z celkem pěti sourozenců. Jako absolvent číšnicko-kuchařské školy, školy výživy a školy hotelové vystřídal během svého života řadu zaměstnání v restauračních a hotelových zařízeních. Zajímavý je i jeho pobyt na Lysé hoře (v té době německy označované jako Kahlenberg nebo také Lissa), kde působil ve válečných letech od roku 1943 do roku 1945 jako nájemce (Pächter) Slezského domu (dříve Albrechtova chata - Erzherzog Albrecht Schutzhaus). Po převodu majetku německého turistického spolku Beskiedenverein, včetně horského objektu Schlesier Haus, na Klub československých turistů byl po osvobození republiky v květnu roku 1945 dále pověřen zatímní správou tohoto objektu, kterou vykonával až do roku 1947. Pověření mu bylo vydáno Klubem českých turistů, Župou pobeskydskou v Moravské Ostravě. Zabezpečení provozu horské chaty bylo v té době velice náročné. Doprava materiálu a zásob na samý vrchol byla, zejména v zimním období, velmi obtížná a mimo jiné byla také zajišťována koňským povozem taženým dvěma koni. Nějakou dobu mu v kuchyni vypomáhala i jeho matka a ostatní příbuzní. Bylo to v období, kdy na nejvyšší vrchol Moravkoslezských Beskyd podnikal své „výplazy“ básník Petr Bezruč, který výstupy vždy zakončoval krátkým odpočinkem na této horské chatě.

Synovec Karla Lichnovského pan Jan Sitko z Ostravy (který nám poskytl tyto informace) pamatuje, že někdy koncem padesátých let minulého století byla po smrti Petra Bezruče uveřejněna dnes již zcela zapomenutá strýcova osobní vzpomínka na tohoto beskydského barda. Zapátral ve svém „archivu“, našel původní záznam.

Poznal jsem Petra Bezruče v roce 1943 při jeho tradičních každoročních výstupech na Lysou horu v doprovodu doktora Sládka a jeho přátel. Na chatu do Slezského domu chodíval Petr Bezruč i za okupace. Nenáviděl německé okupanty, a proto sedával nejraději za zavřenými dveřmi v kuchyni za kamny, aby ho nikdo neviděl a aby nebyl nikým rušen. Byl velmi málomluvný a poseděl vždy tak asi dvě hodiny. Když se ho Dr. Sládek zeptal: „Stařečku, na co máte chuť?“ – odpověděl Petr Bezruč: „Dám si kafečko“, a zapálil si doutník. K jídlu si nikdy nic nedal.*

Při posezení býval stísněný, zřejmě na něho doléhaly poměry za okupace, protože se často ptal, zdali nepřijdou již ti „černí“. Měl na mysli německé vojenské hlídky, které tehdy přebývaly na Lysé hoře na rádiové stanici. Jestliže zpozoroval, že si někdo z hostů všiml jeho přítomnosti, utekl čile do mé kanceláře, která sousedila s kuchyní. Na jeho přání jsem se musel také před jeho odchodem přesvědčit, zdali je „čistý vzduch“ a teprve potom vykročil na zpáteční cestu.

Při výstupu na Lysou horu se rád rozhlížel po okolí, zůstával chvílemi stát v tichém zadumání, s pohledem upřeným do dálky. Opíral se o pořádný čagan, který si vždycky našel v lese. Jeho výstup na Lysou trval tři hodiny a v jeho věku to byl opravdu úctyhodný turistický výkon. Však také přicházel upocen a dalo to hodně práce a domlouvání, aby si převlékl zpocenou košili.

Ze svých výstupů na Lysou horu v letech 1943–1944 nikdy nic nenapsal. Jak docela jinou náladu měl v roce 1945. Vystoupil na Lysou horu se svými přáteli za krásné sluneční pohody 11. srpna. Při přivítání na moji poznámku, že je krásné počasí, odpověděl Petr Bezruč jen tak pro sebe: „Však je na čase“. Usmál se a jeho obličej se rozjasnil. Byl to první úsměv, který jsem u Petra Bezruče na Lysé hoře viděl. Potom usedl v kuchyni u stolu a místo dalších odpovědí napsal na kus papíru, který ležel na stole:

*Jak, ses, Lysá vystrojila!
Šest let bylas zasmušilá,
ale v sedmém roce zase
v moravské se třpytíš kráse.*

Petr Bezruč oslavil těmito verši osvobození své zamilované Lysé hory. Při svém výstupu na Lysou v roce 1946 se nevyhnul setkání s některými hosty. Pamatuji se, že mu lichotili, jak může v tak vysokém věku ještě dělat vycházky na Lysou. Petr Bezruč odešel z kuchyně do zadní místnosti a na první kus papíru napsal tyto verše:

*Za babku tě sešlú mají,
Které praská stará kůžka,*

*Ale ve svobodném kraji
Usmíváš se jak děvůška*

Podnes vzpomínám na básníkovu lidskou tvář, na jeho tichou, horoucí lásku k vlasti a k beskydským horám, s jeho Lysou, kterou tak rád skoro až do konce svého dlouhého života na svých „výplazech“ navštěvoval.

Synovec pana Karla Lichnovského ještě doplňuje, že v samém závěru roku 1946 se jeho strýc písemně obrátil na básníka, zda by mohl na přiloženém „prospektu určeném k povznesení turistického ruchu“ otisknout jeho verše (obě původní listiny, dopis i prospekt, se dochovaly). Z prospektu se lze dozvědět zajímavé informace o původním Slezkém domu. Věděli jste například, že chata ve své době měla 15 dvou až třílůžkových pokojů a 4 společné noclehárny a celkem tedy mohla nabídnout až 100 lůžek? Podávala hostům jídla ve třech jídelnách? Disponovala tehdy ne zcela běžným vybavením, jako byla poštovna s veřejnou telefonní hovornou, elektrické osvětlení, vodovod a koupelna? Nabízela například v letní sezoně denní pensi v ceně 110 Kčs včetně ubytování, švýcarské snídaně, obědu o třech chodech a večeře (pro srovnání - průměrná měsíční mzda v roce 1946 činila 2 665 Kčs). Také poskytovala samostatný nocleh za cenu 50,50 Kčs v pokoji a 36,50 Kčs ve společné noclehárně a pro zábavu hostů inzerovala i rádio, gramofon a společenské hry.

Jestli básník na dopis pana Karla Lichnovského odpověděl či neodpověděl, se dnes již nedozvíme. Stejně tak se zřejmě nedopátráme ani pamětní knihy, kterou tehdejší nájemce chaty pečlivě vedl. Možná, že skončila v plamenech požáru, který Slezký dům 28. prosince 1972 zachvátil a zcela zničil, možná se nenávratně ztratila z jeho pozůstalosti neznámo kam, stejně jako několik unikátních fotografií plachého a uzavřeného Petra Bezruče z dob jeho „výplazů“ na Lysou horu, které údajně bývalý nájemce Slezkého domu potajmu pořídil. A tak zůstala jen krátká vzpomínka na básníka slezského lidu a několik zažloutlých dobových dokumentů z minulého století.

Obr. 6 Vodní doušek k beskydské turistice. Na konci Starých Hamer, před obcí Bílá se slévají dva potoky. Bílý a Černý. Odjakživa to byly dva potoky, Bílý a Černý. Až poté společně vytvářejí Ostravici. Kdo jim dal jméno Bílá a Černá Ostravice, ten si tak trochu zahrál na Boha. Foto Petr Henek.

**JUDr. Vladimír Sládek (1895–1961) byl ostravský právník a důvěrník Petra Bezruče. Měl značný podíl na výstavbě Bezručovy chaty na Lysé hoře. Byl posledním předsedou Klubu československých turistů – Župy pobeskydské (do 1948).*

Poznámka autora: Ke všem textům mám krásné snímky, avšak i tak jsem o pár řádek překročil stanovenou normu vydavateli sborníku. Tyto texty i snímky (a plno jiných textů týkajících se nejen turistiky) najdete v mých posledních dvou knihách O LIDECH V BESKYDECH a O POZORUHODNÝCH PAMÁTKÁCH A PŘÍRODNÍCH ZAJÍMAVOSTECH I (2015) a II (2016). Ještě jsou k mání.

¹ Okrašlovací spolek Rozhledna, Čeladná, petr.anderle@tiscali.cz